

Roland Barthes Üstüne

Roland Barthes, Fransa'da, strüktüralist akımın gelişmesiyle ortaya çıkmış bir yazardır. Edebiyatla, dilbilimle, semiyolojiyle ilgili yazı ve kitapları vardır. Buradaki yazılarını *Mythologies* (Mitolojiler) adlı kitabından aldık. Bu kitap, yazarın 1954 ile 1956 yılları arasında çıkmış yazılarını içeriyor, yayımlanma tarihi de 1957. Bu tarihlerden şimdiye kadar geçen süre içinde, Barthes, çıkış noktasına göre bir hayli sola kaydı. Batı ülkelerinde oldukça sık görülen bir aydın tipi sayılabilir Barthes: tam anlamıyla Marksist olmadan radikalleşen, çok zaman «Marksiyen» olabilen bir kişi.

Sözünü ettiğimiz ve iki örnek sunduğumuz kitabı, adından da anlaşılacağı gibi, mitolojiler üstüne. Ama bunlar çağdaş toplumun mitleri, mitolojileri. Barthes, kapitalist toplumun burjuva ve özellikle küçük burjuva ideolojilerini eleştirmesiyle ünlüdür. Burada da, otomobil reklamından pankreas güreşine kadar, çağdaş toplumun çeşitli kurumlarını ele alarak, bunların yüzeysel görünümü ile gerilerinde yatan ideolojik anlayış ve bunun da son analizde temsil ettiği şey üzerine zekice incelemeler yapıyor.

Örneğin, bu yazıları yazdığı yıllarda bir moda haline gelen «Merihliler» ve «Uçan Daireler» hikâyelerini, filmlerini ele alıyor. Bunların yüzeyde anlattıkları serüvenin gerisinde çağdaş kapitalist dünyanın bir miti, bir ideolojisinin yattığını söylüyor ve bunu da Batı'daki Soğuk Savaş ideolojisine bağlıyor. İnsanlıktan uzak, kuru bilimci, üstelik kötü «Merihli» tipin Avrupa küçük burjuvası için Sovyetler Birliği'ni temsil ettiğini anlatıyor: «Sovyetler Birliği Dünya ile Merih arasında bir ara dünyadır.» Ama küçük burjuva ideolojisinin bir özelliği vardır. «...Başkasını hayal edemez»; yani, küçük burjuva ideolojisi, bütün dışsal gerçekliği, kendi küçük dünyasının değerleri, koşullanmaları ve önyargıları içinde algılar. Dolayısıyla sözkonusu bilim-kurgu (science-fiction) türlerinde resmedilen Merih, aslında gene bu dünyadır. «Merih yalnız Dünya değil, küçük burjuva Dünyasıdır...» diyor.

Bu örneği, Barthes'ın yöntemi konusunda bir fikir vermek için andık. Burada okuyacağınız iyi yazı daha geniş bir fikir de verecektir. *Birikim* için Barthes, Marksizm'le, yukarıda belirttiğimiz ilişki nedeniyle, «bizim yazarlarımız» denilebilecek yazarlardan biri değildir. Söyledikleri, savundukları şeylerin farklılığına karşın, hattâ Barthes'in Marksizm'e daha fazla yakınlık duymasına karşın, kurduğu ilişkinin kişisel niteliği onun bu tavrını Sartre'a yaklaştırır. Bu kitabı ilginç, çünkü hep gördüğümüz, bildiğimiz şeyler hakkında daha önce düşünmediğimiz bağlantıları kurarak küçük burjuva ideolojisini sergiliyor ve param parça ediyor. Ama kitabı okuyup bitirdikten sonra kalan izlenim, bütün bu ince zekânın biraz da boşa harcandığı oluyor. Çünkü Barthes, küçük burjuva ideolojisini anlıyor, açıklıyor, yorumluyor; ama aslolan onu da değiştirmek tabii.

Belki kendisi de bunun farkına vardığı için, kitabın 1970'de yapılan baskısına eklediği kısa önsözde tavrını şöyle açıklıyor: «İnce analizin âleti olmadan yoksamak yok,» diyor, ama semiyolojinin de sonunda semiyolojiyi yıkacak bir araç olması gerektiğini ekliyor. Küçük burjuva ideolojisini eleştirmenin de sonu yok gerçekten.

Bu sayıda Barthes'dan söz etmek ve örnek vermek istememizin nedeni, elimizde, burjuva dünyasının küçük burjuva ideolojilerinden bazılarını inceleyen ve eleştiren yazılar bulunmasıydı. Bu yazıları yayımlarken, Batı dünyasında buna benzer bir işi yapan ilginç ve zeki bir insandan da örnekler vermek istedik. Ahmet Eken'in «futbol» ideolojisi üstüne ve Halûk Şahin'in «psikiyatri» ideolojisi üstüne yazıları birçok bakımdan Barthes'in yazılarından farklı, ama küçük burjuva ideolojisinin sınıfsal işlevini, çarpıklığını, yanlışlığını sergilemekte birleşiyorlar. ■